

Socialnämnden i Västerviks kommun får allvarlig kritik för att nämnden låtit vården enligt 3 § LVU av en ung man upphöra utan att ha gjort en utredning om saken och utan att ha fattat ett beslut om att vården skulle upphöra

Beslutet i korthet: Migrationsverket anvisade en ensamkommande pojke till Västerviks kommun när han kom till Sverige 2014. Han blev föremål för vård enligt 3 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, och var under hösten 2016 placerad vid ett av Statens institutionsstyrelsens ungdomshem. Nämnden beslutade med stöd av 11 § LVU att pojkens placering vid hemmet skulle avslutas den 12 december 2016, när han fyllde 18 år. Som skäl för detta angav nämnden att ansvaret för honom då övergick till Migrationsverket. Pojken lämnade hemmet den 12 december 2016, och kort därefter avslutade nämnden hans ärende.

I beslutet konstaterar JO att bestämmelserna i LVU även gäller för ensamkommande barn och unga. Av 21 § LVU framgår att socialnämnden ska besluta att vård med stöd av 3 § LVU ska upphöra när den inte längre behövs och att sådan vård får fortsätta som längst till det att den unge fyller 21 år. Om nämnden får uppgift om att den unge inte längre är i behov av vård med stöd av LVU ska nämnden inleda en utredning och därefter ta ställning till saken i ett formellt beslut.

Nämnden lät i praktiken vården av pojken upphöra samma dag som han fyllde 18 år. Nämnden har uppgett att ansvaret för honom då övergick till Migrationsverket. JO påpekar att vård med stöd av 3 § LVU endast kan upphöra av det skälet att den unge inte längre har något vårdbehov eller att han eller hon fyller 21 år. Detta innebär att vården fortsätter oberoende av om den unge fyller 18 år under vårdtiden om han eller hon är i behov av vård enligt LVU. Nämnden saknade möjlighet att låta vården av pojken med stöd av 3 § LVU upphöra enbart av det skälet att han fyllde 18 år.

Det har också kommit fram att nämnden inte utredde om vården av pojken kunde upphöra och inte heller fattade ett formellt beslut om att vården skulle upphöra. Nämnden tycks ha varit av uppfattningen att beslutet om att avsluta pojkens placering vid hemmet med stöd av 11 § LVU även innebar att vården av honom upphörde. JO konstaterar att nämnden inte tycks ha förstått skillnaden mellan ett beslut enligt 11 § LVU, som handlar om hur vården av den unge ska ordnas – t.ex. att han eller hon ska vara placerad i ett visst hem, och ett beslut enligt 21 § LVU, om att vården ska upphöra. Detta tyder på omfattande kunskapsbrister hos nämnden gällande bestämmelserna i LVU. Bristerna i handläggningen av pojkens ärende är sådana att JO riktar allvarlig kritik mot nämnden.

Anmälan

I en anmälan till JO klagade AA, utredare vid Statens institutionsstyrelses (SiS) huvudkontor, och BB, psykolog vid SiS ungdomshem Klarälvsgården, på Socialnämnden i Västerviks kommuns handläggning av CC:s ärende.

De anförde i huvudsak följande: CC, född 1998, kom till Sverige som ensamkommande barn i februari 2014. Migrationsverket anvisade honom till Västerviks kommun. CC blev efter en tid föremål för vård enligt 3 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. I oktober 2016 placerades han vid SiS ungdomshem Klarälvsgården. I samband med att CC skrevs in vid hemmet sade nämnden upp platsen från och med den 12 december 2016, dvs. när han skulle fylla 18 år. Som skäl för detta angav nämnden att ansvaret för CC då skulle övergå till Migrationsverket. Personal inom SiS kontaktade socialtjänsten vid flera tillfällen under vårdtiden och påtalade att CC hade ett fortsatt vårdbehov. Det saknades förutsättningar för nämnden att i december 2016 avsluta LVU-vården av CC.

Utredning

JO hämtade in vissa handlingar från SiS ungdomshem Klarälvsgården. Akten i CC:s ärende hämtades in från Socialnämnden i Västerviks kommun. JO begärde därefter att nämnden skulle yttra sig över det som AA och BB hade uppgett i sin anmälan till JO.

Nämnden anförde i ett remissvar bl.a. följande:

BAKGRUND:

CC blev anvisad till Västerviks kommun 2014-02-20 och placerades då på kommunens HVB för ensamkommande. 2014-04-05 omplacerades han till ett externt HVB ("Vägen till" i Trelleborg) då CC inte samtyckte till sin placering i Västerviks kommun och inte följde några regler eller rutiner på boendet. Det enda han ville var att få flytta till Malmö. När vi erbjöd ett boende i Trelleborg och han förstod hur nära det var Malmö, gick han med på omplaceringen. Efter några månader på "Vägen till" blev det klart att han inte heller där följde några regler eller rutiner och det blev ohållbart för dem att ha honom kvar. Det enda CC själv ville var att socialtjänsten skulle "lämna honom ifred" och låta honom sköta sig själv. Eftersom CC var minderårig och inte samtyckte till någon form av vård eller omsorg fattades 2014-06-25 beslut om omhändertagande enligt LVU.

Vid den följande LVU-förhandlingen och även de senare förhandlingarna (vid omprövningar och överklaganden) har det gång på gång slagits fast att CC inte uppfyller de egentliga kriterierna för LVU. Det finns varken bevisat missbruk eller kriminalitet. Både Förvaltningsrätten och Kammarrätten har bedömt att CC egentligen inte heller uppvisar något "annat socialt nedbrytande beteende". Det har trots detta beslutats om fortsatt vård enligt LVU eftersom CC inte någon gång har samtyckt till någon typ av vård eller omsorg. Han har konsekvent hävdats att det enda han vill är att få klara sig själv och att socialtjänsten ska låta honom göra det. Han har beskrivit att han vill bo i Malmö och att han kan ordna jobb och bostad själv. Det har inte bedömts att CC har något särskilt vårdbehov, men eftersom han var minderårig och inte har gått med på att bo på något boende som socialtjänsten har erbjudit och eftersom socialtjänsten har ett ansvar att se

till att minderåriga har en trygg miljö omkring sig, har vården behövt säkerställas med stöd av LVU.

Efter många omplaceringar med försök att hitta något HVB eller familjehem där CC gick med på att bo på ansöktes slutligen om låst plats på SiS. 2015-09-09 placerades han på SiS Långanäs. Under början av 2016 gjorde SiS Långanäs bedömningen att CC inte längre var i behov av deras vård. Han hade haft mycket utagerande beteende inledningsvis som reaktion på inlåsning och gränssättande. Detta hade dock upphört och de informerade om att eftersom CC nu samtyckte till annan placering via socialtjänsten, så borde vården hos dem avslutas snarast. Rekommendationen från SiS var familjehem.

2016-04-15 omplacerades CC till ett familjehem. Inledningsvis gick det bra men efter en tid började CC igen med att inte gå med på att följa några regler och hävda att han bara vill att vi ska lämna honom ifred. Vid all typ av gränssättning reagerade han med utåtagerande beteende och kombinerat med detta gjorde han också vissa suicidförsök. I kontakten med Barn- och ungdomspsykiatrik har socialtjänsten fått information om att CC främst är intresserad av att få ett läkarintyg som han kan lämna till Migrationsverket, så att de ska ompröva hans avslagsbeslut. Barn- och ungdomspsykiatrik har inte bedömt att CC har något fortsatt psykiatriskt vårdbehov som de har erbjudit honom vård för. Efter omplacering till ytterligare ett familjehem där CC:s beteende upprepades ansöktes på nytt om plats på SiS. CC samtyckte då inte till någon typ av vård eller omsorg som socialtjänsten kunde erbjuda och han avvek vid upprepade tillfällen från familjehemmet.

AKTUELL SITUATION:

CC placerades 2016-08-26 på akutavdelning på SiS Bärby. Efter en något turbulent start då CC protesterade mot all typ av regler, lugnade CC sig. Fokus i socialtjänstens kontakt med Bärby var då att förbereda CC på det utvisningsbeslut som Migrationsverket kommer att verkställa efter hans 18-årsdag. Vid telefonsamtal 2016-10-12 får socialsekreteraren information från Bärby om att CC både mår och fungerar helt utan anmärkning på hemmet. Han bedöms inte ha något särskilt vårdbehov. Socialtjänsten framför önskemål om att CC ska få vara kvar på Bärby tills vården enligt planering ska avslutas när han fyller 18 år i december eftersom det skulle vara det bästa för CC. 2016-10-27 flyttas CC till SiS Klarälvsgården med anledning av att han enligt SiS regelverk inte får vara kvar på en akut-avdelning längre.

I kontakt med SiS Klarälvsgården förklaras att socialtjänstens information är att CC inte har något särskilt vårdbehov utan att deras uppdrag främst får anses vara att CC har daglig omsorg (boende, mat och sysselsättning) fram till hans 18-årsdag och att denna omsorg tyvärr inte har kunnat säkerställas på annat sätt än via SiS eftersom CC inte samtycker till någon planering med socialtjänsten.

Socialtjänsten har under november månad haft kontakt med Migrationsverket för att säkerställa att CC i samband med sin 18-årsdag ska erbjudas boende via Migrationsverket i väntan på utvisningen. Detta försvåras av att CC i och med flytten till nytt SiS-hem kommer att tillhöra Migrationsverket i Karlstad istället för Migrationsverket i Uppsala. Trots komplikationerna lyckas det ordnas så att Migrationsverket och CC:s gode man har ett möte hos CC på SiS Klarälvsgården 2016-12-08. Han erbjuds då boende via Migrationsverket från och med sin 18-årsdag. Socialtjänsten har, i kontakt med både SiS, Migrationsverket och god man, varit tydliga med att bedömning görs att det inte föreligger grunder för fortsatt vård enligt LVU efter CC:s 18-årsdag. Detta då han inte har någon dokumenterad kriminalitet eller missbruk. Det som vid tidigare förhandlingar har kunnat bedömas vara någon typ av "socialt nedbrytande beteende" har som tidigare redogjorts för, främst varit att CC som minderårig har bedömts ha behov av boende och daglig omsorg och att CC inte har samtyckt till detta. I och med att CC efter 18-årsdagen blir "vuxen" har bedömning gjorts att detta inte längre kan ligga till grund för fortsatt beslut om LVU. Det som nu i anmälan framförs,

att SiS Klarälvsgården, vid upprepade tillfällen har påtalat CC:s fortsatta vårdbehov är inte något som undertecknad känner igen. CC var i samband med utskrivningen från SiS Klarälvsgården inte intresserad av någon fortsatt vård från socialtjänsten. Han ville fortfarande bara bli lämnad ifred. Att CC tackade nej till Migrationsverkets erbjudande om boende, bedömdes inte ändra beslutet att vården enligt LVU skulle upphöra.

ANGÅENDE ANMÄLAN :

Tvångsvård med stöd av LVU är ett mycket stort ingrepp i en ung människas liv och det krävs därför omfattande missbruk, kriminellt beteende eller annat socialt nedbrytande beteende som är så omfattande att den unge allvarligt riskerar sin hälsa.

SiS ungdomshem Klarälvsgården menar att det finns uppenbara och väl dokumenterade vårdbehov som skulle leda till att fortsatt vård enligt LVU skulle vara tillämpligt. Denna bedömning delas inte av socialnämnden i Västervik. De vårdbehov som främst framgår av anmälan är psykisk ohälsa, symtom på depression, självskadebeteende, självmordsförsök m.m. Dessa vårdbehov är inte något som innefattas av LVU-lagstiftningen utan är landstingets ansvar att erbjuda vård för och i vissa fall även att besluta om tvångsvård för. Det finns alltså inte några grunder inom LVU-lagstiftningen som ger möjlighet för socialtjänsten att tvångsvårda en ung vuxen med anledning av vårdbehov som tillhör psykisk ohälsa.

Vidare skrivs i anmälan om användande av droger. Det som har framkommit i socialtjänstens utredningar är att CC rökte hasch när han fortfarande bodde i Marocko. Sedan han kom till Sverige har socialtjänsten, vid några sporadiska tillfällen, misstänkt att han kan ha använt droger. Han har vid något tillfälle lämnat prov som visar positivt på THC. För att besluta om tvångsvård av en ung vuxen person skall socialtjänsten visa att det finns ett omfattande och pågående missbruk och några sådana uppgifter finns inte gällande CC.

I anmälan skriver också Klarälvsgården om misstankar om sympatier med våldsbejakande extremism och människohandel. Precis som skrivs i anmälan är dessa uppgifter baserade på misstankar och spekulationer och finns inte belagt på så sätt så att det bedöms kunna motivera en LVU-ansökan. CC har vid många tillfällen varit avviken från den vård som socialtjänsten har beslutat om och det har inte vid något tillfälle inkommit information från polis eller liknande med några sådana misstankar.

SiS ungdomshem Klarälvsgården skriver vidare i sin anmälan att de uppfattade att det var svårt att komma i kontakt med socialtjänsten i Västervik. Socialsekreterare hade telefonkontakt med personal på Klarälvsgården vid minst 3 tillfällen under de 6 veckor som placeringen där varade, i denna kontakt har socialsekreteraren förklarat hur vi ser på möjligheterna till fortsatt vård och de ansvariga socialsekreterarna har inte uppfattat att de har fått någon återkoppling från Klarälvsgården om de klagomål som framkommer i anmälan. Att SiS ungdomshem Klarälvsgården skulle ha sökt chefer och inte kunnat komma i kontakt bedöms inte trovärdigt då alla chefer har telefoner som kopplas vidare till telefonsvarare, när de stängs av för möten och liknande. Utöver den kommunikation som socialtjänsten hade med Klarälvsgården gick det åt mycket tid för socialsekreteraren att ha kontakt med Migrationsverket och ungdomens gode man, för att säkerställa att flytten inte skulle innebära att Migrationsverket inte hann med att ordna något boende åt CC. Undertecknad bedömer att Klarälvsgårdens upplevelse om för lite kontakt, snarare beror på SiS egen organisation som inneburit en omflytt av CC trots att det bara var 6 veckor kvar av hans vårdperiod.

AA och BB kommenterade remissvaret.

Rättslig reglering m.m.

Socialtjänstens ansvar för ensamkommande barn

När ett ensamkommande barn har kommit till Sverige ska Migrationsverket anvisa barnet till en kommun som ska ordna barnets boende (3 § lagen [1994:137] om mottagande av asylsökande m.fl., LMA). Det är den kommunen som sedan ansvarar för att barnet får det stöd och den hjälp som han eller hon behöver (2 a kap. 1 § socialtjänstlagen [2001:453], SoL). Av den s.k. normaliseringsprincipen följer att samma regler ska gälla för alla barn i Sverige (prop. 2005/06:46 s. 41). Det innebär att alla barn som vistas i landet ska omfattas av samma sociala omvårdnadssystem så långt det är möjligt.

När barnet fyller 18 år anses han eller hon inte längre vara ett ensamkommande barn utan är att betrakta som vuxen (jfr 1 b § LMA). Kommunen har då inte längre ansvaret för den unge i egenskap av ensamkommande barn. Ansvaret för honom eller henne övergår till Migrationsverket (jfr 2, 3 och 14 §§ LMA och prop. 2005/06:46 s. 50). Socialnämnden avslutar då som regel den unges pågående placering med stöd av SoL, och Migrationsverket anvisar den unge till ett anläggningsboende (3 § LMA).

Vård enligt LVU

Socialtjänstens insatser för barn och unga bygger på frivillighet från de berörda sida. Barn och ungdomar kan under vissa förutsättningar ges vård utan samtycke med stöd av LVU.

Den 1 oktober 2018 infördes fem nya paragrafer i LVU. Vissa befintliga paragrafer fick samtidigt en ändrad lydelse. De bestämmelser som är av betydelse för min bedömning i ärendet är dock oförändrade.

Vård med stöd av LVU ska beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas, de s.k. miljöfallen (2 § LVU). Vård ska också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende, de s.k. beteendefallen (3 § LVU).

Om ett ensamkommande barn har behov av vård enligt LVU kan han eller hon tvångsvårdas. Bedömningen av om vård enligt LVU behövs eller inte påverkas inte av om den unge vid asylprövningen har beviljats uppehållstillstånd. Av 21 a § LVU framgår att ett beslut om vård enligt lagen inte hindrar ett beslut om avvisning eller utvisning enligt utlänningslagen (2005:716). I det hänseendet går alltså utlänningslagen före bestämmelserna i LVU.

Ett barn kan vårdas med stöd av 2 § LVU fram till dess att barnet fyller 18 år (1 § LVU). Även när det gäller vård enligt 3 § LVU är lagen i första hand tänkt att tillämpas på personer under 18 år. Av en undantagsregel framgår dock att en person som har fyllt 18 men inte 20 år får tvångsvårdas med stöd av 3 § LVU

om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke (1 § tredje stycket LVU).

Med socialt nedbrytande beteende enligt 3 § LVU menas att den unge beter sig på ett sätt som avviker från samhällets grundläggande normer. Beteendet ska innebära en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling. Det kan t.ex. vara fråga om att den unge begår något eller några enstaka allvarliga brott utan att man för den skull kan tala om brottslig verksamhet eller att den unge vistas – annat än tillfälligt – i en missbruksmiljö (prop. 1989/90:28 s. 109).

I rättspraxis finns flera fall som gäller frågan om vad som avses med ett socialt nedbrytande beteende. Rättsfallet RÅ 2000 ref. 33 gällde en femtonårig pojke som hade ett aggressivt uppträdande och svårt att behärska sig. Han hade bl.a. hotat och slagit kamrater och anhöriga. Vidare använde han narkotika och hade en dragning till asociala och destruktiva miljöer. Regeringsrätten uttalade att det framstod som alldeles uppenbart att det s.k. beteenderekvisitet i 3 § LVU var uppfyllt.

Jag kan också hänvisa till två senare avgöranden från Högsta förvaltningsdomstolen: HFD 2015 ref. 7 och ref. 42. Det första fallet gällde frågan om en flicka som vistades på hemlig ort på grund av misshandel, hot och kränkande behandling i hemmet uppvisade ett socialt nedbrytande beteende genom att riskera att röja sin vistelseort. I det andra avgörandet fann domstolen att det inte var fråga om ett socialt nedbrytande beteende när en ungdom misskötte sin behandling av en allvarlig sjukdom.

Det är domstolen som, efter en ansökan av socialnämnden, bestämmer om 3 § LVU är tillämplig i ett visst fall (4 § LVU). När domstolen har beslutat att någon ska beredas vård med stöd av LVU är det socialnämnden som bestämmer hur vården av den unge ska ordnas och var han eller hon ska vistas under vårdtiden (11 § LVU). Det är alltså nämnden som beslutar om att placera den unge i ett visst hem. Nämnden kan vidare med stöd av bestämmelsen fatta beslut om att omplacera den unge från ett hem till ett annat eller om att avsluta en placering vid ett visst hem.

När vård med stöd av LVU inte längre behövs ska socialnämnden besluta att vården ska upphöra (21 § LVU). Nämnden ska utreda frågan och fatta ett formellt beslut i saken. Vård som har beslutats med stöd av 3 § LVU ska upphöra senast när den unge fyller 21 år.

För vård av unga som på någon grund som anges i 3 § LVU behöver stå under särskilt noggrann tillsyn ska det finnas särskilda ungdomshem (12 § LVU). Om socialnämnden har beslutat att den unge ska vistas i ett särskilt ungdomshem ska SiS anvisa plats i ett sådant hem. I 15–20 c §§ LVU regleras ett antal särskilda befogenheter som hemmet har för att genomföra vården. Hemmet kan

bl.a. besluta att den unge ska vårdas vid en låsbar enhet inom hemmet eller inskränka hans eller hennes rätt till telefonsamtal och besök.

Bedömning

Inledning

Huvudfrågan i detta ärende är om socialnämnden hade underlag för att låta vården av CC med stöd av LVU upphöra i december 2016.

CC vårdades med stöd av 3 § LVU och var sedan den 1 november 2016 placerad vid SiS ungdomshem Klarälvsgården. Vården av CC upphörde i december 2016 i samband med att han fyllde 18 år.

AA och BB har i sin anmälan anfört att det inte fanns förutsättningar för att vården av CC skulle upphöra.

När det gäller frågan om behovet av fortsatt vård har nämnden i sitt remissvar anfört bl.a. följande.

Vid den följande LVU-förhandlingen och även de senare förhandlingarna (vid omprövningar och överklaganden) har det gång på gång slagits fast att CC inte uppfyller de egentliga kriterierna för LVU. Det finns varken bevisat missbruk eller kriminalitet. Både Förvaltningsrätten och Kammarrätten har bedömt att CC egentligen inte heller uppvisar något ”annat socialt nedbrytande beteende”. Det har trots detta beslutats om fortsatt vård enligt LVU eftersom CC inte någon gång har samtyckt till någon typ av vård eller omsorg.

Den unge får givetvis endast vårdas med stöd av LVU om det finns förutsättningar för tvångsvård. Att ge någon sådan vård på grund av överväganden som inte har stöd i LVU skulle vara ett allvarligt åsidosättande av grundläggande bestämmelser i den svenska rättsordningen. Inte heller får socialnämnden utan vidare låta tvångsvården upphöra om det finns behov av fortsatt vård.

JO granskar typiskt sett myndigheters formella handläggning och brukar inte uttala sig i rena s.k. bedömningsfrågor. Jag avser inte att frånga den principen i detta fall. Mot bakgrund av den utredning som finns i ärendet kommer mina överväganden emellertid att behöva ta sin utgångspunkt i några av de bedömningar i sak som nämnden har gjort när det gäller vården av CC.

I det följande kommer jag att först behandla frågan om varför CC vårdades med stöd av 3 § LVU. Därefter kommer jag att gå in på frågan om det fanns förutsättningar för att låta vården av CC upphöra.

Varför vårdades CC enligt 3 § LVU?

Socialnämndens ordförande beslutade i juni 2014 att omedelbart omhänderta CC med stöd av 6 § LVU. Därefter ansökte nämnden om att CC skulle vårdas enligt 3 § LVU. Till stöd för ansökan anförde nämnden bl.a. att CC hade avvikit från tidigare placeringar, att det fanns misstankar om att han använde narkotika, att han hade framfört flera allvarliga hot om att ta sitt liv – bl.a. att han skulle

hoppa från en balkong eller skära sig i magen – samt att han uppvisade ett självskadebeteende och hade försökt tända eld på sig själv. Nämnden anförde vidare att CC var aggressiv och hotfull mot såväl personal som andra ungdomar och att han inte var mottaglig för någon form av vård.

Förvaltningsrätten i Linköping beslutade den 28 juli 2014 att CC skulle vårdas med stöd av 3 § LVU. Domstolen konstaterade att CC uppvisade ett socialt nedbrytande beteende och att vård inte kunde ges med hans samtycke. I domskälen anförde förvaltningsrätten bl.a. följande:

I målet framgår att CC har uppträtt aggressivt och hotfullt mot personal och andra ungdomar på de boenden som han varit placerad i. Han hade under sin placering på Ungdomsboendet Gamleby slagit en ungdom. Vid samma boende hade han kastat möbler och bord på personal och andra ungdomar. När han var placerad vid Vägen Till HVB-hem i Trelleborg hade han kastat en dörr mot en personal. [...] Båda boendena sade upp sina uppdrag efter bedömning att de inte kunde hantera hans beteende med tillgängliga resurser. [...]

CC har upprepat hotat med att skada sig själv. Hoten har gällt att han ska tända eld på sig själv, att han ska skära sig i magen, att han ska kasta sig från en balkong och att han ska slå sitt huvud i en vägg. Dessa hot är ytterst allvarliga.

CC har vidare vid ett stort antal tillfällen avvikit från de boenden som han varit placerad i. Han har inte lämnat några uppgifter om var han har befunnit sig och vad han har gjort när han har varit avviken.

CC överklagade domen till Kammarrätten i Jönköping. Domstolen avslog hans överklagande den 27 oktober 2014. Kammarrätten gjorde samma bedömning som förvaltningsrätten när det gällde CC:s vårdbehov. I september 2015 placerade nämnden CC vid SiS ungdomshem Långanäs.

Nämnden omprövade vården av CC i oktober 2015 och beslutade att den skulle fortsätta. CC överklagade beslutet till förvaltningsrätten. Under domstolsprocessen anförde nämnden bl.a. att CC mådde bättre sedan han placerades vid Långanäs, men att han, på samma grunder som tidigare, var i behov av fortsatt vård enligt 3 § LVU. Förvaltningsrätten fann, mot bakgrund av den mycket allvarliga och omfattande problematik som CC tidigare uppvisat, att vården hade pågått för kort tid för att den positiva utvecklingen skulle kunna bedömas som stabil och beslutade att vården skulle fortsätta. Efter ett överklagande från CC beslutade kammarrätten den 3 februari 2016 att vården av honom skulle fortsätta.

Under våren 2016 konstaterade nämnden att CC visade en vilja att samarbeta med socialtjänsten. Han samtyckte också till frivillig vård och placering. Den 15 april omplacerades CC därför till ett konsulentstött familjehem i Nyköping. I augusti 2016 sade familjehemmet upp sitt uppdrag eftersom CC bl.a. hade hotat att skada dem. Nämndens ordförande beslutade den 25 augusti 2016 att CC skulle placeras vid SiS ungdomshem Bärby. Av beslutet framgick bl.a. att CC vägrade alla former av vård och omsorg. Det angavs också att han hade visat allvarliga asociala beteenden genom att uppträda hotfullt, att han varit våldsam

och självmordsbenägen samt varit vållande till flera fall av skadegörelse som hade polisanmälts. CC fick en akutplats vid Bärby.

Den 9 september 2016 anmälde nämnden till SiS att CC behövde en behandlingsplats vid ett särskilt ungdomshem. Som skäl för detta angav nämnden följande om CC:s särskilda vårdbehov:

Suicidförsök/-hot: CC har begått två självmordsförsök genom att lägga sig på tågspåret i Nyköping. CC hotar jämt att han vill ta livet av sig. CC sprang framför bilar på vägarna.

Fysiskt utagerande: CC har varit vid flera tillfällen väldigt våldsam och aggressiv verbalt och fysiskt. Han har förstört sitt boende.

Psykiatrisk problematik: CC har varit i kontakt med psykiatrin i Nyköping eftersom han försökte ta sitt liv vid två tillfällen. Han blev inlagd enligt LPT. Han blev inlagd på BUP i Kalmar och Nyköping i samband med suicidförsöken 2016-05-05 till och med 2016-05-10, 2016-07-16 till och med 2016-07-20. [...] CC uppträder aggressiv och våldsam på BUP mot vårdpersonal och familjehemsförälder. [...]

Självskadebeteende: CC har uppgett tidigare att han använde droger, samt att han prostituerade sig under sin vistelse i EU-länder. CC har lång historik med suicidförsök i Sverige.

Övergreppsproblematik: CC uppgav under utredningen att han blev utsatt för sexuella övergrepp i Tyskland och Marocko.

SiS anvisade en plats för CC, och nämndens ordförande beslutade den 27 oktober 2016 att han skulle placeras vid ungdomshemmet Klarälvsgråden. Enligt en vårdplan från nämnden daterad den 31 oktober 2016 var CC en instabil och orolig ungdom som behövde vägledning, gränssättning och skydd mot sig själv. CC skrevs in vid hemmet samma dag.

Strax efter att nämnden hade placerat CC vid Klarälvsgråden, den 10 november 2016, informerade hans handläggare vid socialtjänsten hemmet om att vården där skulle avslutas när han fyllde 18 år, dvs. den 12 december 2016. Som skäl för uppsägningen angav handläggaren att när CC fyllde 18 år gick ansvaret för honom över till Migrationsverket. Handläggaren skickade samma dag en skriftlig uppsägning av CC:s plats.

Som jag har redovisat ovan har nämnden i sitt remissvar till JO anfört bl.a. att CC inte hade något särskilt vårdbehov som motiverade vård enligt LVU, samt att både förvaltningsrätten och kammarrätten hade bedömt att han egentligen inte uppvisade något socialt nedbrytande beteende. Nämndens uttalanden är anmärkningsvärda. Uttalandena innebär att CC sedan 2014 under i vart fall vissa perioder tvångsvårdats enligt LVU utan att det, enligt nämnden, fanns förutsättningar för det. Om nämndens beskrivning i remissvaret är korrekt hade nämnden, så fort tvångsvården av CC kunde ifrågasättas, varit skyldig att utreda och ta ställning till om vården kunde upphöra.

Jag kan dock konstatera att uppgifterna i remissvaret om CC:s vårdbehov inte överensstämmer med det som anges i de handlingar som jag har haft tillgång till i ärendet. Jag noterar särskilt nämndens redogörelse för CC:s särskilda

vårdbehov i anmälan till SiS i september 2016 om behov av en behandlingsplats och nämndens beskrivning av CC i vårdplanen daterad den 31 oktober 2016. Av utredningen framgår att nämnden vid flera tillfällen under vårdtiden tog ställning till CC:s vårdbehov. Nämnden konstaterade varje gång att CC hade ett omfattande vårdbehov.

Det är mot den bakgrunden förvånande att nämnden i sitt remissvar lämnar en annan bild av CC:s vårdbehov. Enligt min mening har det inte kommit fram något i ärendet som talar för att förhållandena skulle vara sådana som nämnden anfört i sitt remissvar, dvs. att CC inte varit i behov av vård enligt 3 § LVU.

Fanns det skäl att låta LVU-vården upphöra?

Frågan om ansvaret för CC övergick till Migrationsverket när han fyllde 18 år

Nämnden ska noga följa vården av en ungdom som vårdas enligt LVU (13 a § LVU). Jag vill därför inledningsvis beröra kontakterna mellan socialtjänsten och Klarälvsgården under CC:s tid vid hemmet.

Från det att CC placerades vid Klarälvsgården till det att han lämnade hemmet ägde det, såvitt har kommit fram, rum endast två telefonsamtal mellan socialtjänsten och personal vid hemmet. Vid det första telefonsamtalet den 10 november 2016 meddelade handläggaren att nämnden sade upp CC:s plats från den 12 december eftersom ansvaret för honom då skulle övergå till Migrationsverket. Vid det andra telefonsamtalet den 16 november upprepade handläggaren detta. Det telefonsamtalet initierades av handläggaren efter att föreståndaren vid hemmet hade sökt kontakt med socialtjänsten angående CC.

Det finns inga noteringar i ärendet om att nämnden under perioden när CC vistades på Klarälvsgården tog ställning till hans behov av vård enligt LVU. En läkare vid Klarälvsgården gjorde den 24 november bl.a. följande anteckning i ett journalblad i CC:s ärende:

Lex Sara är inlämnad utifrån att placeringen på Klarälvsgården upplevs som en förvaring. Socialtjänsten varit tydlig med att de inte vill ha något behandlingsuppdag utan enbart förvaring tills han fyller 18 år och kan utvisas.

Mot bakgrund av det ovan anförda får jag intrycket av att nämnden inte ansåg sig behöva följa CC:s vård när han vårdades på Klarälvsgården. Nämndens inställning verkar ha varit att vården av CC skulle avslutas när han fyllde 18 år och att Migrationsverket då skulle ta över ansvaret för honom oavsett om det fortfarande fanns ett vårdbehov eller ej.

Socialnämnden beslutade den 8 december med stöd av 11 § LVU att avsluta CC:s placering vid Klarälvsgården den 12 december. Som skäl för detta angavs att ansvaret för CC övergick till Migrationsverket när han fyllde 18 år och att det fanns ett utvisningsbeslut gällande honom. CC skrevs ut från hemmet den 12 december. Av en journalanteckning i hans ärende den 29 december 2016 framgår att ärendet hos nämnden skulle avslutas eftersom det inte längre fanns något vårdbehov.

Jag har ovan under rubriken *Rättslig reglering m.m.* kortfattat redogjort för socialtjänstens ansvar för ensamkommande barn och vilket ansvar nämnden har när barnet fyller 18 år. Det som nämnden har anfört stämmer såtillvida att ansvaret för ensamkommande barn typiskt sett övergår från den anvisade kommunen till Migrationsverket när barnet fyller 18 år. CC var dock inte föremål för frivilliga insatser med stöd av SoL utan tvångsvårdades enligt 3 § LVU.

Som jag redogjort för ovan kan vård med stöd av 3 § LVU endast upphöra av det skälet att den unge inte längre är i behov av vård eller att han eller hon fyller 21 år. Detta gäller naturligtvis även för ensamkommande unga. Vården fortsätter alltså oberoende av om den unge fyller 18 år under vårdtiden så länge han eller hon är i behov av vård (se 1 § LVU).

Nämndens uppfattning om att Migrationsverket tog över ansvaret för CC när han fyllde 18 år och att nämnden endast av det skälet kunde låta vården upphöra är alltså inte korrekt. Om den ensamkommande unge är i behov av vård enligt 3 § LVU fram till den dag han eller hon fyller 21 år är nämnden skyldig att tillhandahålla sådan vård. Nämnden kan inte fransäga sig det ansvaret.

Behövde CC fortsatt vård enligt LVU?

Bestämmelsen i 21 § LVU, som anger när LVU-vården ska upphöra, motsvarar 5 § i tidigare gällande LVU (1980:621). I förarbetena till den bestämmelsen anfördes bl.a. att det är en viktig uppgift för nämnden att se till att vården inte pågår under längre tid än vad som är nödvändigt med hänsyn till omständigheterna (prop. 1979/80:1 del A s. 587 f.). Vården ska förklaras avslutad så snart det inte längre finns behov av att utöva de särskilda befogenheter som lagen ger nämnden. Det är den unges behandlingsbehov som avgör hur lång tid vården ska bestå. Uttalandena i förarbetena till den tidigare lagen gäller fortfarande.

För att vård med stöd av 3 § LVU ska upphöra innan den unge fyller 21 år krävs alltså att han eller hon inte längre har något vårdbehov. Vården ska således förenklat uttryckt upphöra när det skadliga beteendet har upphört och det förhållandet kan bedömas som stabilt.

CC vårdades enligt 3 § LVU eftersom han, enligt de domstolar som prövat nämndens ansökan om vård av honom, uppvisade ett socialt nedbrytande beteende. Han var bl.a. våldsam och hotfull mot personer i sin omgivning och hade även försökt ta sitt liv.

För att nämnden skulle kunna avsluta vården av CC med stöd av 21 § LVU krävdes att nämnden först kunde konstatera att hans skadliga beteende hade upphört och att han därför inte längre hade ett vårdbehov.

Såvitt kommit fram vid min granskning tycks CC ha uppvisat samma typ av beteenden hösten 2016 som han gjorde när förvaltningsrätten sommaren 2014

beslutade att han skulle beredas vård. Det verkar inte heller ha kommit fram några nya uppgifter om CC:s vårdbehov under den tid han vårdades vid Klarälvsgården. Som jag har konstaterat ovan hade nämnden inte någon kontakt med Klarälvsgården som mer specifikt avsåg CC:s vårdbehov. Enligt min mening är det mycket som talar för att CC alltså var i behov av vård enligt 3 § LVU när nämnden lät vården av honom upphöra den 12 december. Jag har redan tidigare angett att vården i vart fall inte kunde upphöra endast av det skälet att CC fyllde 18 år.

Nämndens utredningsskyldighet

Det finns inte någon bestämmelse i LVU som reglerar socialnämndens utredningsskyldighet i ett ärende om upphörande av vården. Däremot finns det en allmän bestämmelse om nämndens utredningsskyldighet i 11 kap. 1 § SoL. Av bestämmelsen framgår att nämnden utan dröjsmål ska inleda utredning av vad som genom ansökan, anmälan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan leda till någon åtgärd av nämnden. Om en nämnd finner anledning att väcka frågan om LVU-vårdens upphörande ska nämnden alltså inleda en utredning om saken.

Jag kan i detta sammanhang också hänvisa till Högsta förvaltningsdomstolens avgörande HFD 2014 ref. 50. I det avgörandet uttalade sig domstolen om nämndens utredningsansvar i ärenden om upphörande av vård enligt LVU. Domstolen påminde om att det följer av allmänna förvaltningsrättsliga principer att en myndighet anses ha ett ansvar för att ett ärende blir tillräckligt utrett. Vad som är tillräcklig utredning kan inte anges generellt utan får avgöras från fall till fall. Domstolen uttalade vidare att nämnden har ett långtgående ansvar för den utredning som ska ligga till grund för ett beslut i ett ärende om upphörande av vård enligt LVU.

Nämndens utredning ska syfta till att göra det möjligt för nämnden att ta ställning till om vårdbehovet har upphört. Av rättssäkerhetsskäl är det viktigt att nämndens beslut i den frågan grundas på ett tillförlitligt underlag. Nämnden ska vidta de utredningsåtgärder som belyser vårdbehovet. En utredning ska alltså begränsas till att avse omständigheter som är av betydelse för att kunna bedöma om den enskilde alltså är i behov av vård enligt LVU.

Under en utredning om fortsatt vård är det givetvis viktigt att den unge får komma till tals (36 § LVU).

Nämnden utredde inte frågan om det fanns skäl för att låta vården av CC upphöra. Därmed saknades grund för att anse att den kunde upphöra. Som jag redan nämnt är det ovillkorligen så att nämnden inte kan bedöma vilket vårdbehov som finns med mindre än att en noggrann utredning faktiskt görs. Utifrån det som framkommit om CC från det att förvaltningsrätten bedömde hans vårdbehov i slutet av juli 2014 till det att han lämnade Klarälvsgården den 12 december 2016, är det enligt min mening mycket som talar för att CC

fortfarande behövde vård enligt 3 § LVU när nämnden lät vården av honom upphöra.

Jag kan därför inte dra någon annan slutsats än att nämnden allvarligt åsidosatt sin skyldighet att utreda CC:s vårdbehov innan vården upphörde.

Nämndens skyldighet att fatta ett beslut om att vården ska upphöra

En annan fråga som är central för den enskildes rättssäkerhet gäller de krav som ställs på nämnden om den anser att vården enligt LVU kan upphöra. För att vård enligt 3 § LVU ska upphöra krävs att nämnden fattar ett beslut om detta med stöd av 21 § LVU. Att lagen ställer upp ett krav på beslut i sådana situationer följer av att den enskilde ska kunna överklaga ett beslut som går i motsatt riktning och som innebär att vården inte ska upphöra.

Nämnden beslutade den 8 december med stöd av 11 § LVU att CC:s placering vid Klarälvsgården skulle avslutas den 12 december, dvs. när han fyllde 18 år. CC lämnade då hemmet, och nämnden avslutade hans ärende kort därefter.

Nämnden lät i praktiken vården av CC upphöra samma dag som hans placering vid hemmet avslutades. Nämnden verkar vara av uppfattningen att beslutet om att avsluta CC:s placering också innebar att vården av honom upphörde. Så är inte fallet. Beslutet om att CC:s placering vid Klarälvsgården skulle avslutas påverkade inte beslutet om vård av honom. Den slutsats som kan dras av det är att nämnden – trots att den borde det – inte säkerställde att CC även fortsättningsvis fick den vård som han behövde.

Nämndens hantering strider helt mot hur det är tänkt att lagstiftningen om tvångsvård ska tillämpas. Om nämnden ansåg att vården kunde upphöra skulle nämnden ha fattat ett formellt beslut om det. Att nämnden inte tycks ha förstått skillnaden mellan ett beslut enligt 11 § LVU och ett beslut enligt 21 § LVU är allvarligt.

Sammanfattande avslutning

Det är mycket som talar för att CC den 12 december 2016, när nämnden faktiskt lät vården av honom upphöra, var i behov av fortsatt vård med stöd av 3 § LVU.

Nämnden utredde överhuvudtaget inte om CC fortfarande hade ett vårdbehov i december 2016 och fattade heller inte något beslut med stöd av 21 § LVU om att vården av honom skulle upphöra. Det är mycket oroande att nämnden tycks ha trott att beslutet om att avsluta CC:s placering vid Klarälvsgården även innebar att vården av honom därigenom upphörde. Nämnden utgick vidare från det felaktiga antagandet att nämnden inte längre behövde bereda CC vård med stöd av 3 § LVU när han hade fyllt 18 år av det skälet att Migrationsverket då tog över ansvaret för honom. Jag har ovan klargjort att vård med stöd av 3 § LVU endast kan upphöra av det skälet att den unge inte längre har något vårdbehov, dvs. att det skadliga beteendet upphört, eller att han eller hon fyller 21 år.

Hantering av CC:s ärende är oacceptabel. Nämnden förtjänar allvarlig kritik för bristerna i handläggningen.

Det är också förvånande att nämnden i samband med att den yttrade sig till JO inte insåg att handläggningen var bristfällig i flera avseenden. I stället lämnade nämnden i sitt remissvar uppgifter med innebörden att CC aldrig hade haft något egentligt vårdbehov. Att nämnden lämnar en redogörelse som inte stämmer med innehållet i det material jag tagit del av är också allvarligt.

Det som har kommit fram vid min granskning tyder på omfattande kunskapsbrister hos nämnden i fråga om bestämmelserna i LVU.

Jag finner därför skäl att skicka en kopia av detta beslut till Inspektionen för vård och omsorg (IVO), som är ordinarie tillsynsmyndighet över socialtjänsten. Jag utgår från att IVO bildar sig en uppfattning om huruvida det finns skäl att göra en mer ingående granskning av nämndens handläggning av LVU-ärenden än den som jag har gjort i detta specifika fall.

Ärendet avslutas.